

Prof. Dr. Bernard Tilleman

Gewoon hoogleraar contractenrecht KU Leuven, decaan rechtsfaculteit KU Leuven

Welke rol heeft ons rechtenonderwijs? Toen ik onlangs een bijeenkomst van *mecenae* bijwoonde, opperde een voormalig CEO van een vooraanstaand Belgisch bedrijf mij het volgende: *“The practical value of graduating students is zero. When they start working with us, they still need to learn everything. Law education should be more practical and less theoretical.”*

Wij zouden ons als rechtsfaculteit inderdaad ertoe kunnen beperken aan onze studenten het vigerende recht te onderwijzen, i.e. de bestaande regels in hun meest gangbare interpretatie in zowel rechtsleer als rechtspraak. In dat geval halen wij enkele zaken uit ons curriculum: rechtsgeschiedenis, filosofie, argumentatieleer, economie, psychologie, sociologie. Binnen de positiefrechtelijke vakken vermijden we rechtshistorische of rechtsvergelijkende beschouwingen. Doordat we de vrijgekomen tijd anders gaan besteden, kunnen onze studenten meer direct inzetbare, praktisch relevante kennis verwerven. Het is een breed gedragen gedachte aan onze faculteit, dat dit niet de rol is van de universiteit en van de universitaire opleiding.

Het (gespecialiseerde) recht is ten eerste zo evolutief dat de doelstelling van de rechtenopleiding niet in de eerste plaats ertoe strekt om onmiddellijk inzetbare, positiefrechtelijke kennis te verwerven, die heel vlug achterhaald is. Een academische opleiding beoogt in de eerste plaats om juridische basisvaardigheden te leren. Het is mijn persoonlijke ervaring bij professionele eindexamens dat de meest moeilijke vragen de elementaire vragen zijn. Op het mondelinge proef voor het examen van kandidaat notaris bleek de vraag wat een authentieke akte is opeens problematisch. Moeten wij de studenten die een baliestage aanvatten nog een laatste cursus gerechtelijk recht doceren, zodat zij nog de laatste ‘potpourri’ wijziging hebben meegekregen? Ik denk het persoonlijk niet. Wel is het nuttig zijn om hen gedurende hun hele opleidingstraject continu de basisbeginselen van het verbintenissenrecht en publiek recht te leren. Bovendien moeten studenten leren de verschillende denkwijzen uit de rechtsdomeinen meer leren met elkaar combineren. Op dat vlak is de geïntegreerde stationsproef van de opleiding geneeskunde een na te volgen voorbeeld. In plaats van een theoretische masterproef is ook een praktisch masterproef waar studenten uit de faculteiten Rechten, Economie en Ingenieurswetenschappen samen een geïntegreerde oplossing bedenken voor het opzetten van een semi-openbaar vervoer in een ontwikkelingsland een mooi eindwerk voor de jurist die later ook met andere disciplines moet samenwerken.

Ons recht is evolutief, omdat onze samenleving in voortdurende verandering is. Sinds de industriële evoluties is onze samenleving nooit zo sterk geëvolueerd als in de afgelopen decennia. Het internet is een niet meer weg te denken rol in ons leven gaan spelen. Nieuwe gezinsvormen worden steeds couranter. Terrorisme dwingt overheden wereldwijd tot nieuwe oplossingen. Het recht evolueert mee. Nieuwe regels worden dagelijks gemaakt door onze talrijke lokale, deelstatelijke, nationale en Europese overheden. Rechters doen dagelijks aan rechtsvinding, waarbij zij heersende interpretaties herzien of aanpassen aan gewijzigde maatschappelijke omstandigheden. Naarmate onze samenleving complexer wordt, wordt ook de rol van het recht en de jurist steeds belangrijker. Indien wij ons beperken tot het aanleren van het vigerende recht, maken wij ons al gauw overbodig. In mijn introductie op opendeurdagen, betwist ik graag de gemeenplaats dat “rechten vooral van buiten leren is”. Dat geldt niet enkel voor studenten.

Ten eerste is het de rol van de jurist – advocaat, rechter, of notaris – om die nieuwe regelgeving te begrijpen ten behoeve van cliënten of rechtszoekenden, of het nu particulieren, ondernemingen of overheden zijn. Elke nieuwe rechtsregel is immers onvermijdelijk onvolledig en, helaas, vaak ook in zekere mate onduidelijk. Ten tweede spelen juristen een essentiële rol in het eerder genoemde rechtsvindingproces. Als academici hebben wij een maatschappelijke verantwoordelijkheid om het recht te verbeteren. Wij doen dat allemaal op onze eigen manier: magistraten in hun vonnissen of arresten; professoren en juridische onderzoekers in hun wetenschappelijke artikels; beleidsmedewerkers in hun memo's. Collega Stijns noemt juristen de architecten van de samenleving. Het recht vormt een essentieel deel van onze samenleving, en wij hebben de plicht dit niet enkel toe te passen, maar ook voortdurend te verbeteren.

Om die rol waar te maken, is het belangrijk dat studenten niet enkel de heersende regel kennen, maar vooral dat zij huidige en toekomstige regelgeving kunnen situeren tegen de achtergrond van hun maatschappelijke noodzaak. Meta-juridische vakken strekken ertoe die achtergrond aan onze studenten mee te geven. Zoals collega Storme in een bijdrage opmerkte: *“Het beste rechtsonderwijs is m.i. dan ook datgene dat tegelijk rechtshistorisch en rechtsvergelijkend is, en waarbij het geldende recht slechts als een verbijzondering wordt gezien tegen die achtergrond.”* Ook hulpwetenschappen zijn essentieel. Wat is een vennootschapsrechtsjurist zonder basiskennis van economie? Wat is een strafrechtjurist zonder basiskennis psychologie? De rechtenopleiding van de KU Leuven bestaat in de bacheloropleiding uit 1/3 niet-juridische vakken. De bachelor masterhervorming heeft er helaas soms al te vaak geleid dat niet-eigen faculteit specifieke vakken zijn gesneuveld. De studenten hebben ons terecht behoed van het schrappen van de buitenlandse taalvakken. Wij denken dat een kennis van Nederlands, Engels en Frans essentieel is voor de jurist. Daarom worden bepaalde vakken, ook in de bacheloropleiding, vandaag in het Frans en Engels gedoceerd. Om dezelfde reden wordt een combinatie van Erasmus-Belgica met Erasmus in een *common law* rechtsstelsels aangemoedigd. In dezelfde geest werken wij momenteel aan een double degree met de universiteiten van Stellenbosch, Zürich en Edinburgh.

Dat betekent niet dat de rechtenopleiding perfect is. Om hun rol te spelen, kunnen we de toekomstige juristen beter uitrusten. In de opleiding geneeskunde leert men aan hoe toekomstige artsen slecht nieuws moeten overbrengen aan hun patiënten. Men wordt aangeleerd hoe zij moeten communiceren met hun patiënten. Wij leren toekomstige advocaten niet hoe zij moeten communiceren met hun cliënten. Nochtans is het een hele opgave om een juridische oplossing aan leken over te brengen. De studenten zijn zelf vragende partij om het curriculum aan te vullen met zogenaamde 'soft skills'. Hierbij zijn wij vragende partij aan de juristengemeenschap om die aan te duiden: communiceren, presenteren, onderhandelen, bemiddelen.

Het is evenzeer belangrijk dat onze studenten multidisciplinair kunnen denken. Wij zijn thans bezig met de reflectie rond de masteropleiding, die binnen de Leuvense variatie een zekere specialisatie toelaat met een systeem van maiors en minors (economisch, fiscaal, sociaal, privaat, publiek, privaat), reflectiecolleges, en aanvullende keuzevakken. Wij willen het component *Bildung* in onze opleiding verder uitbouwen. In dit verband denken wij dat alle studenten recht erbij gebaat zijn om meer kennis te hebben van technologie. Dat is zeker het geval voor zij die cliënten adviseren in technologische sector, maar ook voor studenten die werken in niet-technologische domeinen: technologie zal net als in de geneeskunde een groeiende rol spelen in het faciliteren van inspanningen om de toegang tot de rechtbank te verbeteren. We willen de studenten verplichten om een ander vak op te nemen dat gerelateerd is aan hun

maior-minor: een toekomstige vennootschapsjurist neemt best een vak over financiële markten, een toekomstige arbeidsjurist neemt een vaak over arbeidspsychologie.

En wat met de specialisatie na het afstuderen? Hier moeten de beroepsbeoefenaars en hun organisaties en de universiteiten de handen in elkaar slaan. Wij moeten geen Manama 's creëren per beroepsspecialisatie – dit misschien mogelijk voor het notariaat die een afgetekend werkveld was – maar onmogelijk om de diversiteit en rijkdom van alle juridische beroepen te dekken. Denk bijvoorbeeld aan de verschillende vormen van advocatuur. Wel moet de theoretische opleiding of permanente vorming die men verschaft aan de beroepsbeoefenaars geprofessionaliseerd worden. De universiteit kan daarbij een nuttige bijdrage leveren en partnerschap aangaan met de beroepsorganisaties. De stageopleiding is de universiteit van het leven. Terwijl het werkveld mee helpt aan de verwerving en opbouw van de praktische knowhow, moeten de universiteit mee blijven helpen aan het onderhoud van theoretische kennis. Dat zorgt trouwens voor een goede kruisbestuiving tussen universiteit en het werkveld. Een goede praktizijn kent zijn theorie en een goede theorie is praktisch bruikbaar. Om het met de woorden van René Demogue te stellen: « *Le droit n'est point fait pour les besoins de l'esprit mais pour les réalités sociales* ».